

ხმელი წიფელი

ყველას და, მათ შორის, მეც მიყვარს მაღალი, მწვანით, ყვავი ლეხით მორთული მთა: გაზაფხულის სუნი, ახლად ამომავალი ბა ლახი, ახლად დამდნარის ყინულისათვის რომ უჯობნია, უცოდვე ლად, უვნებლად ამოუჩენია თავი და შეკყურებს მზეს, ქვეყანას, იჩქმალეზა, ინაბეზა, მაგრამ ნაზს, მიზნედილს სახეზე გამოუთქმელი ტრფიალება გადაჰფენია: გავცოცხლდი, მაღლი ჩემს გამჩენსაო, თითქოს დუდუნებს. საამურია გაყინული ხეები გაზაფხულის სით ბოთი ზოგნი რომ გაიფოთლებიან და სხვანი აყვავდებიან. მიზუნდებულს, უღრანს, ბნელს, დაბურულს ტყეს ხომ არა შეედრება!..

მაგრამ ამჟამად ყველაფერი მავიწყდება და თვალ-თწინ მიდ გება მხოლოდ ერთი ხმელი წიფელი. ისიც უღრანს ტყეში დგას, ერთის კლდის თავზედ. ამ კლდესაც ხავერდით მწვანე ხავსი გა დაჰკვრია. ხმელს წიფელს სხვა ხეები შორს უდგანან, თითქოს გან გებ გაჰშორებიან და ამაყად დასჩერებიან თავზე. ხმელის წიფლის ახლო რამდენიმე ჟოლის ფეხია მოსული, შველისა და ირმის ნაკვნეტის ფოთლებით. ისინი გადმოდებულან და გადმოსცქერიან დაბლა მდინარეს, მის ფესვებში რამდენიმე ფეხი ძირტკბილა მოდის, ზამ თარზაფხულ მწვანე, დაკბილულ-ფოთლებიანი. ხმელს წიფელს წასვლია სიცოცხლის ნიშანწყალი: სამი ტოტიდა შერჩენია შუა წელს ქვევით, ზედა ტანი მოტეხილია და ხევში ჩაჩხატულა, გახი დულა. ამ სამს ტოტში წელიწადში მარტო ერთს გამოუვა ხოლმე სამი თუ ოთხი ფოთოლი, ისიც ფერწასული, დამჰკნარი, გაყვითლე ბული. სხვა ხეებს-კი რომ უყუროთ, დატვირთულნი დგანან ბუნე ბის მინიჭებულის სარჩოთი. არაფრად აგდებენ ხმელს წიფელს, ყურადღებას არ აქცევენ, მხოლოდ ზამთრობით. როცა თითონაც შემოეძარცვებათ ხოლმე საპატარძლო ტანისამოსი და, ცოტად თუ ბევრად, დაუახლოვდებიან სიხმელეს და დაემსგავსებიან ხმელს წი ფელს, მაშინ თუ შეაცქერდებიან, ისიც გაკვრით... ეს მოხდება სწო რედ მაშინ, როდესაც პირბადრი, სახენათელი, თმაგაშლილი "ადგილის დედან ბუნების სანუგეშოდ სიყვარულზე, სიწმინდეზე და სი ცოცხლეზე ზღაპარს უამბობს. მაშინ შეუბუზღუნებენ ხმელს წი ფელს: "რას გაშტერებულხარ, საწყალო? ყური დაუგდე, დედა რას ამბობსო!

ხმელი წიფელი ამოიკვნესებს ღრმა კვნესით და არც ავად, არც კარგად ყურს არ ათხოვებს ამ ამაყ მცენარეთ, მაგრამ "ადგილის დედისა ზღაპარს-კი ყურს უგდებს: თითოეული მისი სიტყვა ლახვარით გულზე ესობა და უჩუმრად ცრემლსა ჰღვრის.

საბრალო წიფელი! ერთი დრო იყო, რომ ესეც ამაყად გაზარ ჯღული იდგა, სხვა ხეებს ბევრით მაღლა ასცილებოდა და თავის დიდრონ ტოტებითა და ფოთლებით ქოხივით ეხურებოდა თავს მთელს ტყეს. მთიდამ ბარად მომდინარი არწივი მის კენწეროზე. ისვენებდა, მოჰყვებოდა ამაყად ყეფას. ეხლა-კი სულთმაბრძოლს დაჰფერებია. წაქცევ-წაქცევაზეა მიმზადული. ტანზე რამდენსამე ად გილს საცოდავს გამხმარი ქერქი ასძრობია და ტიტველი გვერდები უჩანს. ერთს ალაგს უფრო გრძლად აჰყრია ქერქი და დედამიწის კენ გრძლად გადმოშვერილა: გეგონებათ, ხანჯალი დაუციათ და ნაწლევები გადმოუყრევიანებიათო. ჰიაც ბევრი თუ აქვს ამ წი ფელს, რომ რამდენჯერაც მის ახლო გავლა მომიხდება, ზედ მუ დამ კოდალასა ვხედავ. ეს დასაქცევი ერთთავად ზედ აზის და, რაც ძალი და ღონე აქვს, ურახუნებს იმ გასახმობს, გასავერანებელს ნისკარტს: თან კიდევ დასჰყივის, დაჰკივის, თითქოს ნიშნს

უგებსო. აგერ რამდენს ადგილას ამოუღრუტნია წიფელი გულამდის. საცაა გულსაც ფქვას დაუწყებს წიფელი დგას, დგას შეუშფოთრად, წარბშეუხრელად: არც ავს ამბობს, არც კარგსა.

როცა ქარი უბერავს. სხვა ხეები ერწევინან, მხოლოდ ხმელი წიფელი არ ინძრევა: წინათ-კი, როცა იგი ჯანსაღად იყო, სი ცოცხლით სავსე, ქარის ბერვაზე დაიწყებდა ზღვასავით დელვას; მისი ტოტები და ფოთლები ჭეჭაქუხილივით ხმაურობას ასტეხდენ ხმელის წიფლის ტოტები ამაყად დედამიწას სცემდენ, ასკდებოდენ, დიად, ეხლა ქარს ვეღარ მიჰყვება ხმელი წიფელი სხვა ხეებივით, ძველებურად, შეუპოვრად გულმკერდს ვეღარ უპყრობს ქარიშხალს. არ მოიდრიკება-კი ხმელი წიფელი და, თუ მოსტყდება, იმისა რა ვსთქვათ... მოსტყდება, წაიქცევა, გვერდზე წაწვება, ფესვები გამოჩნდებიან, აღმა თავაჭერილები, თითქოს ლოცულობდენ, ღმერთს ევედრებოდენ, შველასა სთხოვდენო. ზაფხულობით უფრო შესაბრალისია ხმელი წიფელი: სხვა ხეები მორთულან მწვანის ფოთლით, უვნებელნი, უდარდელნი: მათზედ ათასი ფრინველი სხდება საგალობლად, ქედნები ღულუნებენ იმათ ტოტებზე, ქერონა ჩიტი დაჰკრავს დაუსრულებელს გალობას. წიპრია იკლებს სტვენით იმათ არემარეს და მოუსვენრად გადახტ-გადმოხტის: ყელმოდერე ბული შველი და ირემი იმათ იჩრდილავს. ეს გაფოთლილი ხეები ამაყად დასცქერიან ბეჩავს ხმელს წიფელს, იმისი ეჩოთირებათ და ამბობენ: "ნეტავი შენ არ გვაუშნოებდიონ - არ იციან, რომ ხმე ლი წიფელი იმათზე მეტად იხსენიება, და არიან, იპოვებიან ისეთ ნი კაცნი, რომელთაც მოსწონთ და უყვართ უბედურებაში ჩავარ დნილი ხმელი წიფელი... სოფელში დღეში სამჯერ მაინც მოიგონე ბენ ხმელს წიფელს, - სადა გყვანდათ დღეს საქონელიო? - მამამ რომ ჰკითხოს თავის შვილებს, ისინი უჩვენებენ ხმელის წიფლის მიდამოს, გაღმითს ან გამოღმითს, თავს ან ბოლოს.

- ხმელ წიფლის ძირს, კლდეში, ვეფხი დაბუდებულაო, - ხმა არის სოფელში: - ლეკვები დაუყრიაო. მონადირეებს ენახათ ხმელ წიფლის გარემემო დედავეფხის და იმის ლეკვების კვალიო.

- ეს სააბედე სოკო ხმელს წიფელს ავაჭერო, - ამბობს მეორე.

დიად, არ იციან უგუნურმა ხეებმა, რომ ხალხს ჯერ არ დაუვიწყნია ხმელის წიფლის სახელი, კიდევ ახსოვს იმისი სიდიადე.

განა ყველა, რაც ხმელია,
კაცისგან საწუნარია!?
ათასს ცოცხალსა ბევრჯელა
ათჯერ სჯობს ერთი მკვდარია.
შენის დანახვით, ტიალო,
გულს დარდი მაწევს ცხარია,
რაკი გხედავ, რო ბეჩავად
და უპატრონოდ ხარია,-
თითქოს დაჰკრესო განგაში,
სამგლოვიარო ზარია.
მინდა, რომ დიდხანს ნახარში
და გულში ნადულარია
გაგიზიარო ვარამი,
მდიოდეს ცრემლის ღვარია.

რისთვის მოსულხარ, ბეჩავო,
არ იგლოვები მკვდარია?
შენთვის არც წაწყმედა არი,
 არსად ცხონება არია!
ვინ რა შაგიკრავს კუბოსა,
ვინ რა აგინთოს სანთელი?..
ვაჰ, რა ძნელია, კვდებოდეს,
იკარგებოდეს სახელი

ღამ-ღამობით ათასში ერთხელ ხმელს წიფელზე ბუ შეჯდება და დაკოდდის ხმით მოჰყვება გულმოკლული ძახილს: "ვერ იპოვეო?ნ და, როცა ძახილით დაქანცულს შემოესმის: ნვერა-ვერაონ, მოსაწყლებული თავს დაჰკიდებს და "ღრუ, ღრუონ, ხმადაბლა გულს ჩასძახებს.

ზამთრობით მგელი ესტუმრება ხოლმე ხმელს წიფელს, აიტუზება იმის გვერდით და ღმუის, შიმშილისაგან შეწუხებული. ხმელი წიფელი შეუშფოთრდა დგას, არც ავს იტყვის, არც კარგს, დგას გაშტერებული; იმან არც სიბრალოლი იცის, არც სიმძულვარე; არც სამტროდ აუდულდება გული, არც სამოკეთოდ: ფიქრობს ხმელი წიფელი თავის თავზე, წარსულზე, აწმყოსა და მომავალზე; გულში თითქო ღრმად ჩასჭდევია მწუხარება. ხანდახან გადმოაცქერდება მის ერთს ფესვის ბოლოზე ამოსულს პატარა დასახულს ყლორტს, რომელიც მზეს და წვიმას უცდის, რომ გაიზარდოს. ეს-ღა იმისი ნუგეში...

1889 წ.